

Крошка С.А. Гуманістичні принципи педагогічної спадщини В.О.Сухомлинського у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами / С.А. Крошка // Матеріали регіональної науково-практичної конференції «Педагогічні вектори: В.О.Сухомлинський та сучасність». – Лисичанськ : ФОП Чеорнов О. Г. – 2018. – С. 146-153.

Анотація. У статті розкрито гуманістичні принципи педагогічної спадщини В.О.Сухомлинського у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. Проаналізовано питання навчання й виховання дітей з особливими потребами в педагогічних поглядах українського вченого.

Ключові слова: гуманістичні принципи, особливі освітні потреби.

Крошка Світлана Андріївна

ВП «Лисичанський педагогічний коледж
ЛНУ імені Тараса Шевченка», м.Лисичанськ

ГУМАНІСТИЧНІ ПРИНЦИПИ ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО У РОБОТІ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

Питанням «освіти для усіх» цікавляться не так давно, проте, якщо дослідити праці видатного українського педагога В.Сухомлинського, то можна простежити цілу систему поглядів та переконань щодо навчання дітей з особливими потребами, а це ще ХІХ століття.

Виховання дитини – це, з одного боку, величезна радість, а з іншого, найтяжча робота. Проблемою виховання займалися вітчизняні й закордонні педагоги (Я.Коменський, А.Макаренко, Ш.Амонашвілі, Я.Корчак, К.Ушинський, Л.Виготський і ін.). Одним з таких творців, хто стояв у джерел руху вчителів-новаторів, відродження оновленої педагогіки співробітництва, відновлення в вихованні пріоритету загальнолюдських цінностей є В.О.Сухомлинський.

Ідеї видатного українського педагога актуальні в контексті сучасної системи інклюзивного навчання, зокрема: основа навчання та виховання є гуманне ставлення до особливих дітей та сприяння їх соціалізації; педагогічна спадщина як концептуальна основа особистісно-орієнтованого навчання в системі інклюзивної освіти; духовно-гуманістичне виховання в теорії і практиці В.Сухомлинського; корекційна спрямованість педагогічної спадщини видатного вченого у роботі з дітьми, які мають затримку психічного розвитку та інші.

Мета статті – проаналізувати питання навчання й виховання дітей з особливими потребами в педагогічних поглядах українського вченого.

Важливого значення В.Сухомлинський надавав створенню комфортних умов для навчання і виховання дитини, формуванню толерантного ставлення батьків, учителів та учнів до дітей з обмеженими можливостями, що є співзвучним із завданнями інклюзивної школи. Не вживаючи термін «особистісна орієнтація» та «інклюзія», у своїх працях «Як виховати справжню людину», «Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості», «Сто порад учителеві», «Батьківська педагогіка», «Важкі діти», «Вірте в людину» та інших вчений відобразив основні принципи інклюзивної освіти та усебічно аналізував причини появи важких дітей.

Сьогодення вимагає вирішення актуальної проблеми: пильної уваги з боку родини і держави дітям з особливими потребами. Завдання сучасного закладу освіти – створення умов для одержання цими дітьми освіти, формування життєвих навичок, адаптування до реалій життя. Педагогічна спадщина В.Сухомлинського привертає все пильнішу увагу вчених і практиків з проблеми її використання у освітньому процесі дітей з особливими потребами.

Діти з особливими потребами за своєю природою і поведінкою відрізняються один від одного. Сьогодні окреслено два основні шляхи навчання дітей з особливими потребами: створення спеціальних груп, класів компенсального навчання в умовах сучасних закладів освіти; другий –

включення дитини з порушеннями розвитку до освітнього середовища звичайної групи, класу за умови створення для неї відповідних, сприятливих її можливостям умов отримання освіти.

Приділяючи увагу розумово відсталим дітям, які належать до категорії дітей з особливими потребами, В.Сухомлинський дійшов висновку, що у навчанні й вихованні таких дітей потрібні особливі заходи, необхідний тонкий делікатний індивідуальний підхід, який не допустить відчуття дітьми своєї «неповноцінності», байдужого ставлення до навчальної праці.

В.Сухомлинський, як пророк нашого часу висловлював свою думку так: «В школу щороку приходять окремі діти зі зниженою здатністю до навчання, спостереження приводять до висновку, що для таких дітей потрібні особливі заходи. Але вчити і виховувати таких дітей потрібно у масовій загальноосвітній школі» [4, с.85]. Вчений вважав, що дитина повинна перебувати в атмосфері повноцінного духовного життя. І це дійсно стає реальністю.

У статті 3 Закону України «Про освіту» зазначено, що «держава створює умови для здобуття освіти особами з особливими освітніми потребами з урахуванням індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів, а також забезпечує виявлення та усунення факторів, що перешкоджають реалізації прав і задоволенню потреб таких осіб у сфері освіти» [1].

На уроці таким дітям слід давати завдання, які б гарантували їм успіх у виконанні, а відповідно і відчуття радості успіху. Мені імponує вислів В.Сухомлинського «Щоб дитина добре вчилася, треба щоб вона...добре вчилася», – тобто перебувала в ситуації успіху, що є актуальним на теренах сучасної освіти і в контексті Нової української школи.

У численних педагогічних працях В.Сухомлинський постійно звертає увагу на індивідуалізацію роботи з такими дітьми, оскільки бачив конкретну роботу педагога у визначенні причини біди в кожному окремому випадку, необхідності знайти кожній дитині посильну розумову працю, доступні шляхи подолання труднощів, залучати дитину до цікавої роботи, щоб вона могла розвиватися інтелектуально, на основі почуття власної гідності.

В.Сухомлинський – спадкоємець гуманістичної традиції, постійно приділяв увагу виключно важливій, гострій і складній проблемі – виховання і навчання важких дітей. Застосування принципу гуманізму до аномальних дітей означає усвідомлення того, що всі діти мають однакові права в суспільстві, всі потребують уваги до себе.

У праці «Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості» В.Сухомлинський писав: «Нерівність розумових здібностей, яка стає очевидною для самих вихованців вже в роки їхнього дитинства, розуміння цієї нерівності як причини, завдяки якій не всім судилося досягти однакового розумового розвитку, - ця обставина стає в наші дні джерелом труднощів у всебічному розвитку особистості. Завдання вихователя зробити так, щоб ця нерівність не відчувалась окремими вихованцями як нещастя. Розуміння окремими дітьми своїх обмежених можливостей в інтелектуальному розвитку є причиною їхнього небажання навчатись» [2].

Спостерігаючи за розумово відсталими дітьми, які належать до категорії дітей з особливими потребами, В.Сухомлинський дійшов того висновку, що «у навчанні й вихованні таких дітей потрібні особливі заходи, необхідний тонкий, делікатний індивідуальний підхід» [5].

В.Сухомлинський розділяв основні ідеї педагогіки співробітництва. Він творчо переосмислив праці Арістотеля, Г.Сковороди, Корчака, К.Ушинського, І.Песталоцці, Я.Коменського. Опіраючись на свої дослідження й учительський досвід, він зміг розвинути їх і поглибити.

Його педагогічна система базувалася на гуманістичних принципах: довіри до дитини; одержання знань без примусу, виховання без покарань, співробітництво батьків, учителів і дітей; висока моральність, праця як творчість, свобода вибору поведінки, учинку, способу життя; відповідальність за свій вибір.

Він вважав, що вихователеві необхідно мати таку рису, як людяність, у якій поєднується серцева доброта з мудрою суворістю батьків [5]. В атмосфері сердечності, доброзичливості діти прагнуть стати кращими не для того, щоб їх

похвалили, а для того, щоб відчувати повагу навколишніх, щоб не втратити в їхніх очах своєї гідності. Досягти ефективності педагогічної діяльності з «неповноцінними» дітьми можна лише за умови, що складовою частиною навчального процесу будуть толерантність, справедливість, доброзичливість і повага людей. Гуманна місія школи й педагога – врятувати цих дітей, ввести їх у світ суспільства, духовного життя, сприяти їхньому становленню, наголошував В.Сухомлинський.

Ні в якому разі, на думку вченого, у гуманному ставленні до учнів з порушеннями інтелекту нічого спільного не повинно бути з практикою опікунства, заснованою на жалісливості, з практикою звільнення дітей від будь-яких труднощів, відгородження їх від усіх життєвих турбот і негараздів, усунення від виконання своїх обов'язків [2]. Якщо з ранніх років дитина з обмеженими можливостями постійно уникає розв'язання проблемних ситуацій, то в неї формується толерантність до свого становища, що в свою чергу негативно впливає на її соціальну активність, стає перепоною активності.

Справжній гуманізм по відношенню до дітей з розумовими обмеженнями полягає у створенні сприятливих умов для їхнього життя, навчання й розвитку.

Одним з важливих моральних приписів щодо завдань інклюзії можна вважати оповідання В.Сухомлинського «Горбатенька дівчинка» [3]. Останнє речення оповідання «Учитель був тепер спокійний: клас витримав іспит», свідчить про те, що діти з особливими потребами повинні сприйматися іншими дітьми класу не як «не такі», а просто як однолітки. Це оповідання – повчання для тих, хто вороже ставиться до дітей особливими потребами.

Також, крім ворожості, у дітей не повинно бути нездорової конкуренції. Найважливіша конкуренція, яка повинна бути у дитини – конкуренція із собою.

Завдання всебічного розвитку особистості можна розв'язувати за допомогою різних педагогічних і психологічних методів (консультування, бесіди, гри, різні види групової роботи, тренінги тощо), використовуючи які педагог може впливати на свідомість, поведінку, почуття дитини та на її

навколишнє соціальне середовище. У роботі з дітьми з особливими потребами широко використовують так звані методи корекції, до яких належать: заохочення й покарання, попередження, заміна інтересів тощо. На його думку, система виховання, в основу якої покладена оцінка тільки позитивних наслідків, рідше приводить до психічних зривів, появи «важких» підлітків.

Можна виділити основні принципи роботи педагога у класах, де навчаються діти з особливими освітніми потребами.

1. Навчання має бути активним.

2. Діти повинні мати можливість вибору, необхідно розвивати у них критичне мислення, підштовхувати до сприйняття самостійних рішень і активного навчання.

3. Тактовність – найважливіша умова в роботі.

5. Задовольняйте індивідуальні освітні потреби, використовуйте творчі й оригінальні методи заохочення дітей до мислення та навчання.

6. Установлюйте партнерські, близькі стосунки з родинами дітей і заохочуйте їх до активної участі у педагогічному процесі, щоб школа і сім'я спрямовували свої зусилля в одному напрямі.

7. Завжди пам'ятайте, що у дітей набагато схожого, ніж відмінного, незалежно від їхнього стану й потенціалу.

На думку В.Сухомлинського, гармонійний і всебічний розвиток особистості можливий тільки там, де два вихователі – школа і сім'я – не тільки діють разом, висувають однакові вимоги перед дитиною, а ще й є одnodумцями, дотримуються єдиних принципів, не мають розбіжностей у цілях, методах і засобах виховання.

Зміст, форми та методи навчання і виховання дітей з особливостями психофізичного розвитку мають бути спрямованими на корекцію. Це означає, що кожна тема, яка вивчається у школі, кожний метод і прийом мають не лише сприяти засвоєнню знань, умінь, навичок, формування поведінки, а й повинні спрямовуватися на виправлення вад психофізичного розвитку.

У школі має бути створена своєрідна мережа підтримки. Всі, хто працює з дитиною з особливими освітніми потребами, мають допомагати один одному, обмінюватися знаннями, намагатися максимально використовувати місцеві ресурси для досягнення головної мети – реалізації дитиною її потенційних можливостей.

Ми приєднуємося до думки багатьох провідних фахівців у сфері освіти, що на основах гуманної педагогіки він створив систему виховання, яка в корені відрізнялася від офіційної, авторитарної, із застосуванням оцінок і покарань. Народна педагогіка В.Сухомлинського визнавала особистість дитини як найвищу цінність. Його виховання працює, колективом, красою, природою, словом було орієнтовано на моральність і духовність. Народна педагогіка містить багато корисних зерен, які можуть стати плодами в сучасній школі.

Рано або пізно настає момент, коли перед людиною встає дуже важливе питання – питання вибору професії, і від цього вибору залежить усе подальше життя. Як не дивно для мене це було легко й просто, адже із самого дитинства я мріяла бути педагогом, зокрема працювати з дітьми з особливими потребами. В своєму житті зроблено чимало для пропаганди ідей інклюзивного навчання через систему проведених заходів на базі Лисичанського педагогічного коледжу, зокрема проведення науково-практичних конференцій, майстер-класів, тренінгів тощо.

Таким чином, запропонована педагогічна система В.О. Сухомлинського, збагатила педагогічну науку новаторськими ідеями і положеннями, відіграла значну роль у розвитку теорії і практики виховання й навчання дітей з особливими потребами.

Література

1. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
2. Іноземцева С.В. Використання педагогічних ідей В.О. Сухомлинського в роботі з дітьми з особливими потребами. / Іноземцева С.В. //

[Електронний ресурс] – Режим доступу:
http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/znpkhnpu_ttmniv/2008_21/11.html –

3. Сухомлинський В.О. Горбатенька дівчинка / В.О.Сухомлинський [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ditky.in.ua/kazky-suhomlynского/66-2010-11-25-00-56-34>.

4. Сухомлинський В.О. Методика виховання колективу / В.О.Сухомлинський // Вибрані твори в 5т. – К. : Радянська школа, 1976. – Т1. – С. 403–654.

5. Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка / В.О. Сухомлинський // – К. : Радянська школа, 1978. – 264 с.